

KURUMLAR, DEMOKRASİ VE KALKINMA

INSTITUTIONS, DEMOCRACY AND DEVELOPMENT

Dr. Öğr. Üyesi Tolga KABAŞ

Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.F.

İktisat Bölümü

Özet

Bir ülkenin sahip olduğu kurumsal sermaye o ülkenin ekonomik performansını ve kalkınmasını etkilemektedir. Çoğu gelişmekte olan ülke verimli olan iktisadi/siyasi kurumları seçebilecek iradeye ve yetkinliğe sahip değildir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde demokrasi açıklarından dolayı nitelikli bir kalkınmanın gerçekleşmediği görülmektedir. Demokratik yönetimlere sahip ülkelerde kalkınmanın kalitesinin arttığı ve bu ülkelerin yoksullukla mücadelede daha da başarılı oldukları bilinmektedir. Ancak, günümüzde çoğu ülkede demokratik yönetim olmasına rağmen, gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun inanılmaz boyutlara ulaştığı da görülmektedir. Bunun en önemli nedeni bu ülkelerde demokrasi açığının olması ve demokratik sorumluluğun uygulanmasında başarısızlıkların bulunmasıdır. Bu ülkelerde yöneticiler sıradan vatandaşların isteklerine her zaman duyarlı olmadıkları için yolsuzluk, hak ve özgürlüklerin sınırlandırıldığı, insan hakları ihlalleri, çocukların çalıştırıldığı, cinsiyet eşitsizliği ve kadın haklarının çiğnendiği görülür. Bu çalışmada kalkınma literatüründen faydalanılarak kurumların seçimi, demokrasi ve kalkınma ilişkisi aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurumlar, Demokrasi, Siyasi Seçkin Sınıflar, Kalkınma

Abstract

The institutional capital of a country affects the economic performance and development level of the country. However, most developing countries do not have the will and capability to choose efficient economic/political institutions. In addition, developing countries can not realize a high quality development due to the democratic deficits present in the country. It is shown that the quality of development increases with democratic governments. Democratic countries are even more successful in combating poverty and achieve a high quality development. However, there are democratic governments in most developing countries today, income inequality and poverty have reached incredible proportions. The most important reason for this is the democratic deficits and the failures in the implementation of democratic responsibility. In these developing countries, since the rulers are not always sensitive to the demands of ordinary citizens, high levels of corruption, limited freedoms, violations of human rights, children labour, gender inequality and violations of women's rights are observed. In this study, the relationship between the choice of efficient institutions, the democracy and development tried to be illuminated by referancing from important development sources.

Keywords: Institutions, Democracy, Political Elites, Development

Giriş

Bazı ülkeler küresel ekonomide neden daha az gelişmiş ve yoksuldur? Bu sorunun cevabını geleneksel Neoklasik büyüme modeli üretim faktörlerinin farklı patikalara sahip olmasıyla açıklamaktadır. Bu teoriye göre, üretim faktörleri tasarruf oranlarının, tercihlerin veya diğer dışsal değişkenlerin (toplam faktör verimliliği) aynı olmamasından dolayı farklı patikalara sahiptirler. Daha yeni olan içsel büyüme teorilerine göre ise, ülkeler arasındaki gelir farklılıkları teknolojik gelişme, yeni fikirlerin bulunması ve inovasyon ile açıklanmaktadır.

Son yıllarda yapılan araştırmalar ekonomik performans üzerindeki etkileri bakımından iktisadi ve siyasi kurumların önemini ortaya koymuştur. Bir toplumdaki iktisadi ve siyasi kurumların performansı mülkiyet haklarının korunmasına, hukukun üstünlüğüne, insan haklarının korunmasına, demokratik kuralların niteliğine, piyasaların varlığına, piyasaların ne kadar etkin olduklarına bağlıdır. İktisadi kurumlar ekonominin teşvik (motivasyon) yapısını belirlediği için oldukça önemlidir. Mülkiyet hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkesi olmadan bireylerin fiziki ve beşeri sermayeye yatırım yapmak veya daha verimli teknoloji kullanmak için motivasyonları olmaz.

İktisadi kurumlar kaynakların en verimli kullanıma ayrılmasına yardım ettiği gibi kimlerin piyasalarda kar edeceğini ve özel mülkiyeti kontrol hakkına sahip olacağını belirler. Piyasaların bulunmadığı toplumlarda örneğin, eski S.S.C.B.'de olduğu gibi ticaretten elde edilen kazançlar kimsenin olmaz, kaynaklar kullanım alanlarına yanlış dağıtılır ve verimli kullanılmaz. Dolayısıyla, eski Doğu Bloku ülkeleri gibi piyasa ekonomisi ve demokrasisi olmayan, totaliter toplumlar kaynaklarını verimli kullanamaz ve refaha ulaşamaz. Ancak üretim faktörlerinin birikimini, yeniliği, kaynakların etkin kullanımını teşvik eden verimli iktisadi kurumları bulunan toplumlar refaha ve zenginliğe kavuşur.

Kalkınma literatüründe bir çok araştırmacı kurumların ve demokrasinin kalkınma sürecindeki önemine değinmiştir. Ancak iktisadi/siyasi kurumların nasıl belirlendiği ve ülkeler arasında neden farklı olduğunu açıklayan bir perspektife hala sahip değiliz. Verimli olan iktisadi/siyasi kurumların seçimi kadar demokrasinin niteliği de bir ülkenin uzun dönemde ekonomik büyüme patikasını etkilemektedir. Bu çalışmada kalkınma literatüründen faydalanılarak iktisadi/siyasi kurumların seçimi, demokrasi ve kalkınma ilişkisi aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

1. İktisadi/Siyasi Kurumların Seçimi İle Kalkınma Arasındaki İlişki

İktisadi kurumlar formal kurallardan oluşur ve ticaret sırasındaki belirsizliği azaltarak sosyal düzenin oluşmasını sağlar. Bu bağlamda iktisadi kurumlar bireylerin ekonomik motivasyonlarını etkileyerek ülkenin büyüme performansını ve gelişmesini belirler. Bir yandan da iktisadi kurumlar fiziki ve beşeri sermaye yatırımlarını, üretim organizasyonunu etkilerler. Ülkeler arasındaki coğrafi ve kültürel farklılıklar ekonomik performansı etkilese de, iktisadi kurumlar ülkeler arasındaki refah farklılıklarını belirleyen en önemli unsurdur.

İktisadi kurumlar ekonominin büyüme potansiyelini ve toplumsal refahı etkilediği gibi, fiziki ve beşeri sermayenin dağılımını da etkiler. Bir başka deyişle, iktisadi kurumlar pastanın büyüklüğünü belirlediği gibi, bu pastanın bireyler ve gruplar arasında nasıl bölündüğünü de belirler. Bu bağlamda kötü iktisadi kurumların seçilmesinin çok büyük maliyetleri olduğu yapılan ampirik araştırmalarda gösterilmektedir. Bu yüzden iktisadi kurumların doğru

anlaşılmasının ve iyi iktisadi kurumların seçilmesinin büyük bir önemi bulunmaktadır(Acemoğlu vd.,2004,3).

İktisadi kurumlar toplumun kollektif seçimleri sonucunda belirlenirler. Fakat, toplumda tüm bireylerin ve grupların aynı iktisadi kurumlar setini tercih edeceklerine dahi bir garanti bulunmaz. Çünkü, farklı iktisadi kurumlar farklı büyüme performansına ve kaynak dağılımına yol açar. Dolayısıyla, farklı gruplar ve bireyler arasında iktisadi kurumların seçimi hakkında bir çıkar kavgası yaşanır. Öyleyse, iktisadi kurumlar dengesi nasıl oluşacaktır?

Örneğin, iktisadi kurumlar seti seçimi için rekabet eden iki grup bulunuyorsa hangisinin tercihleri kabul edilir? Bu sorunun cevabı, hangi grubun siyasi gücü daha fazlaysa o grubun tercihleri kabul edilecektir. Ancak, bu durumda iktisadi kurumlar setlerinin hangisinin daha verimli olduğu bu seçimde etkili olabilir. Fakat, hangi grubun siyasi gücü daha fazlaysa tercih ettiği iktisadi kurumlar setinin kabul görmesini sağlar. Bu durumda bazen verimli olmayan iktisadi kurumlar seti de seçilebilmektedir(Acemoğlu vd.,2004,3).

Çakışan menfaatleri olan gruplar neden büyümeyi maksimum yapacak bir iktisadi/siyasi kurumlar seti için aralarında anlaşma yapmazlar? Büyümeyi maksimum yapacak kurumlar için bir anlaşmaya varılması ancak gruplar arasında bir konsensusa ulaşılmasıyla gerçekleşir. Siyasi gücün kullanılması neden ekonomik verimsizliklere ve yoksulluğa yol açar? Çünkü, siyasi gücü ellerinde bulunduranların siyasi gücü kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaları kötü iktisadi kurumların seçilmesine yol açar. Kötü iktisadi kurumlar ise üretim maliyetlerinin ve işlem maliyetlerinin yükselmesine yol açar. Bu durum da ekonomik verimsizliklere ve ekonominin büyüme performansının azalmasına neden olur.

Siyasi gücün toplumda dağılımı sosyal sistem tarafından belirlenir, yani içseldir. Diktatörlükten demokrasiye geçiş sürecini daha iyi anlayabilmek için siyasi gücü iki parçaya ayırmakta fayda vardır: Bunlar *de jure* (kurumsal) ve *de facto* (kurumsal olmayan) siyasi güçlerdir. *De jure* siyasi güç, toplumdaki siyasi kurumlardan kaynaklanan güçtür. Siyasi kurumlar iktisadi kurumlara benzer ancak siyasi alandaki bireylerin kısıtlarını ve motivasyonlarını belirler. Siyasi kurumlar seti seçildiğinde belirsizlik azalır ve sosyal düzen kurulmuş olur.

Siyasi kurumlara örnek olarak yönetim şekli verilebilir. Demokrasiye karşılık diktatörlük veya otokrasi gibi. Yasalar, anayasalar, siyasi elitler üzerindeki kısıtlar gibi faktörler de *de jure* siyasi kurumlara örnek olarak verilebilir. Örneğin, Monarşilerde siyasi kurumlar tüm *de jure* siyasi gücü Krala verir ve siyasi gücünün üzerine çok az kısıtlar bulundururlar. Anayasal Monarşide ise siyasi kurumlar seti siyasi gücün bir kısmını parlamentoya devrederek Kralın siyasi gücünü sınırlar.

Bir grup insan siyasi kurumlarca verilmiş güce sahip olmasalar da enformal olarak siyasi güce sahip olabilirler. Topluma isteklerini kabul ettirebilmek için ayaklanma yapabilirler, askeri güç kullanabilirler, topluma çok maliyetleri olan, fakat barışçı yöntemler kullanabilirler. Bu tür siyasi güce *de facto* siyasi güç denilir. *De facto* siyasi güce sahip grubun gücü sahip olduğu iktisadi kaynaklara bağlıdır. Enformal olan yani, kurumsal olmayan *de facto* siyasi güç toplumun birlikte hareket etmesini sağlar. Örneğin, Orta Çağda yaşayan ve anayasa tarafından verilmiş hiçbir siyasi gücü bulunmayan köylü sınıfı gibi. Anayasal hakları olmayan gruplar merkezi otoriteye başkaldırırlar.

Bu dinamik sosyal sistem içerisinde siyasi kurumlar ve kaynakların dağılımı iki temel değişkeni oluşturur. Bu iki temel değişken yavaşça değişerek, iktisadi kurumları ve ekonomik performansı doğrudan ve dolaylı olarak değiştirirler. Doğrudan etkisi basittir: Örneğin, eğer siyasi kurumlar tüm siyasi gücü bir insanın veya grubun eline bırakırsa mülkiyet haklarının korunması, herkes için fırsat eşitliği hakkının sağlanması çok zor olur. Dolaylı etkinin ortaya çıkması ise siyasi kurumların *de jure* siyasi gücün dağılımını belirlemesi ve bunun sonucunda iktisadi kurumların seçimini de etkilemesi ile olur. Bu çerçevede siyasi kurumlar iktisadi kurumların dengesini belirleyerek iktisadi sonuçları da belirler(Acemoğlu vd., 2004,5).

Buraya kadar anlatılan çerçeveyi özetlemek gerekirse, siyasi kurumlar ve kaynakların dağılımı dinamik sosyal sistem içerisinde iki temel değişkendir. Başlangıç durumunda bu iki temel değişkenin bilinmesi sistemdeki diğer tüm değişkenlerin belirlenmesini sağlar. Siyasi kurumlar *de jure* siyasi gücün dağılımını belirlerken, kaynakların dağılımı *de facto* siyasi gücün dağılımını belirler. Siyasi gücün bu iki kaynağı iktisadi kurumların seçimini ve siyasi kurumların da gelecekteki evrimini belirler.

De jure ve *de facto* siyasi gücün karşılıklı etkileşiminin ekonomide yansımaları olur. *De jure* ve *de facto* siyasi güçlerin karşılıklı etkileşimlerinin anlaşılmasının hayati bir önemi bulunur. İktisadi kurumlar iktisadi sonuçları belirleyen en önemli faktör olsa da sosyal sistemin içinden belirlenirler yani, içseldirler. İktisadi kurumlar iki temel değişken olan siyasi kurumlar ve kaynakların dağılımı tarafından belirlenirler. İktisadi kurumlar iktisadi sonuçları etkileyerek ekonominin büyüme oranını ve kaynakların gelecekteki dağılımını belirler(Acemoğlu vd., 2004:6).

Bu sosyal sistemin değişme eğiliminin veya dayanıklılığının iki kaynağı bulunmaktadır. Birinci kaynak siyasi kurumların değişmesiyle ortaya çıkar. Bir temel değişken olan siyasi kurumlar sürekli olduğu gibi değişkendir. Siyasi gücün dağılımında yeteri kadar büyük bir değişiklik olursa örneğin, diktatörlükten demokrasiye geçiş gibi, bu durumda siyasi kurumlarda da önemli değişim gerçekleşir. Siyasi kurumlardaki değişim de iktisadi kurumlar setini değiştirerek ekonomik performansı etkiler.

Sosyal sistemin değişmesindeki ikinci kaynak ise kaynakların dağılımı ile ortaya çıkar. Kaynakların yeniden dağılımı zengin ve güçlü bir grubun ortaya çıkmasına yol açabilir. Diğer gruplara kıyasla bir grup daha zengin olduğunda, zengin grubun *de facto* gücünü artırarak iktisadi ve siyasi kurumları kendi menfaatleri lehine etkilemelerini sağlar. Bu iki kaynak sosyal sistemde bir değişime veya dayanıklılığa yol açsa da, bu çerçevede değişim için potansiyel de bulunmaktadır. Özellikle, teknoloji şokları *de facto* siyasi güç dengesini değiştirerek siyasi kurumlarda önemli değişikliklere yol açar. Böylece, iktisadi kurumlar ve dolayısıyla ekonomik büyüme de etkilenir(Acemoğlu vd., 2004,6).

2. Demokrasinin Niteliği İle Kalkınma Arasındaki İlişki

İnsanlar arasında yaygın olan görüşe göre demokrasi ile kalkınma arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre örneğin, Singapur'daki otoriter yönetim yüksek büyüme oranlarına yol açmıştır. Bu görüşe göre, demokrasinin getirdiği canlılık ve çok seslilik disiplinsizliğe ve düzensizliğe neden olmaktadır. Doğu Asya ülkeleri-Hong Kong, Singapur, Güney Kore, Tayvan ve Çin- demokratik yönetime sahip olmasalar da mucizevi bir şekilde kalkınmayı başarmışlardır (Bhagwati,2002,151).

Ancak, demokratik olmayan ülkelerin ekonomik performansları çok değişkendir. Çok iyi performansa sahip Doğu Asya ülkelerine karşı çok kötü performansa sahip Afrika Ülkeleri bulunmaktadır. Bundan dolayı, demokratik yönetime sahip ülkelerin daha yavaş büyüyeceğini iddia etmek yanlış olacaktır. Fakat, gelişmiş ülkelerin deneyimlerine bakılırsa demokratik yönetime sahip Batılı liberal ülkeler diktatörlükle yönetilen eski Doğu Bloku ülkelerinden daha başarılı olmuşlardır. Bu yüzden, otoriter ve totaliter yönetimlerin kalkınmayı sağladığını, hatta garantilediğini söylemek yanlış olacaktır.

Bhagwati'ye göre demokrasi ile kalkınma arasında bir ikilem bulunmamaktadır. Bhagwati'nin bu bağlamda öne sürdüğü birinci argümana göre demokrasi, piyasalar ve dışa açıklığın birlikte bulunduğu ülkelerde verimli, dinamik toplumlar ortaya çıkmaktadır. Demokrasi, ideolojik ve yapısal nedenlerden dolayı otoriter rejimlerle karşılaştırıldığında kalkınmayı sağlayacak daha iyi bir siyasi sistemdir. İkinci argümana göre, demokrasi ile kalkınma yaşamın kalitesini yükseltir: Demokrasinin kalitesi arttıkça kalkınmanın da kalitesi artmaktadır. Üçüncü argümana göre, demokratik bir yönetim rekabetçi piyasalar ve serbest ticaret eşliğinde kalkınmanın hızının artmasına yol açmaktadır (Bhagwati,2002,153).

Ayrıca, demokratik yönetimler nadiren birbirleriyle savaşmaktadır. Bu yüzden demokratik yönetime sahip ülkelerde barış ve refah bulunur. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde silahlara daha az para harcanır. Demokratik yönetime sahip ülkelerde ülkelerini yöneten liderler insanları savaşa sürüklemek için zorlayamazlar. Bundan dolayı barış ortamı korunur. Demokrasi ve otoriter yönetimler II. Dünya savaşı sonrası dönemde incelendiğinde Tablo-1'de görüldüğü gibi dört farklı durum görülür.

Tablo-1'deki birinci durum, piyasa ekonomisinin bulunduğu demokrasiler, yani iyi performansa ve sosyal göstergelere sahip Batılı liberal demokrasileridir. İkinci durum, piyasa ekonomisinin bulunmadığı demokrasiler, yani kötü ekonomik performansa ve sosyal göstergelere sahip demokrasiler örneğin, Hindistan'dır. Üçüncü durum, piyasa ekonomisinin bulunduğu otoriter yönetimler yani yoksulluğu azaltmış ve sosyal göstergeleri fena olmayan Doğu Asya ülkeleridir. Dördüncü durumda ise, piyasa ekonomisi bulunmayan otoriter yönetimler, yani büyüme ve sosyal göstergeleri çok kötü olan eski sosyalist ülkeler bulunur(Bhagwati,2002,157).

Tablo-1: Demokratik ve Otoriter Yönetimler

	Piyasa Ekonomisi Olan	Piyasa Ekonomisi Olmayan
Demokratik Yönetimler	Ekonomilerinin performansı ve sosyal göstergeleri iyi ülkeler örneğin, Batı Demokrasileri.	Ekonomilerinin performansı ve sosyal göstergeleri kötü olan ülkeler örneğin, Hindistan.
Otoriter Yönetimler	Yoksulluğu azaltmış ve sosyal göstergeleri iyi olan ülkeler örneğin Doğu Asya ülkeleri.	Ekonomilerinin performansı ve sosyal göstergeleri çok kötü olan ülkeler örneğin eski Sosyalist ülkeler.

Bhagwati (2002) yukarıda bulunan tablodaki dört farklı durumdan bazı sonuçlar çıkarmaktadır: 1) Eğer bir ülkede demokrasi ve serbest piyasalar bulunmamaktaysa, üretim ve verimlilik için motivasyon zayıflamakta; verimlilik ve büyüme de yıpranmaktadır. 2) Eğer bir ülkede piyasalar ve rekabet birlikte olduğunda, demokrasi olsa da olmasa da büyüme sağlanmaktadır. Ancak, demokrasi bulunmayan durumlarda ülkede kalkınmanın kalitesi azalmaktadır. 3) Piyasaların serbest olmadığı, piyasalara ağır devlet müdahalesinin olduğu ülkelerde demokrasi olsa bile önemli bir büyüme sağlanamamaktadır.

Demokratik yönetime sahip ülkelerin yoksullukla mücadele deneyimlerine baktığımızda yoksullukla mücadelede orta iyi başarılı olduklarını görürüz. Demokratik yönetimler açlık tehlikesine ve yoksulların durumlarının çok daha kötüleşmesine karşı başarılı olmuşlardır. Diktatörlükle yönetilen ülkelerde ise çok iyi, orta ve kötü sonuçlar alınmıştır. Diktatörlükle yönetilen bazı ülkelerde yoksullukla mücadelede çok başarılı olunmuştur. Bazılarında ise yoksulluk daha da artmıştır (Varshney,2002,2).

3. Gelişmekte Olan Ülkelerde Sorumluluğun Uygulanmasındaki Başarısızlıklar (Demokrasi Açıkları)

Son 20-30 yılda dünyada demokrasi tarihsel bir hızla yayılmıştır. 29 Sahra-altı ülkesi, 23 Avrupa ülkesi, 14 Latin Amerikan ülkesi, 10 Asya ülkesi ve 5 Arap ülkesi olmak üzere toplam 81 ülke daha demokratik bir yönetime ulaşmak için yasalarında değişiklikler yapmışlardır. Bu değişimler sayesinde bu ülkelerde tek partili otoriter yönetimler yönetimden uzaklaştırılmış ve çok partili seçimlerin yapılmasına imkan verilmiştir(UNDP,2002,63).

Ancak, günümüzde çoğu gelişmekte olan ülkede demokratik yönetim olmasına rağmen, gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun inanılmaz boyutlara ulaştığı görülmüştür. Daha demokratik yönetime kavuşan Sahra-altı ülkelerinde de yoksulluğun arttığı görülmüştür. Latin Amerika’da ise yeni demokratik yönetimlerin bölgedeki yoksullukla mücadelede otoriter yönetimlerden geri kaldığı belirlenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan çoğu insan hükümetlerinin etkili olmadığı konusunda hemfikirdir. Daha da kötüsü çoğunluk ülkelerindeki demokrasiye olan inancını kaybetmektedir.

Birleşmiş Milletler’in 60 ülkede yaptırdığı bir ankete göre ülkelerinin kendi iradeleri doğrultusunda yönetildiğini söyleyen insanların oranı yalnızca 1/3’tür. Hükümetlerinin insanların isteklerini yerine getirmek için harekete geçtiğine inanan insanların sayısı ise %10’dur. Gelişmekte olan ülkelerin geçmiş deneyimlere bakıldığında demokrasinin sosyal adaletin, hızlı büyümenin, sosyal ve siyasal istikrarın garantisi olmadığı görülür. Ayrıca, demokrasi ile insani gelişme arasında güçlü bağlar bulunur ancak, bu bağlar otomatik bir süreç özelliği taşımaz(UNDP,2002,63-64).

Eğer, demokratik yönetimler sıradan insanların ihtiyaçlarına ve isteklerine her zaman duyarlı değilse, o ülkede demokrasi açığı bulunur. Sorumluluğun (accountability) eksik olduğu bu gibi demokratik yönetimlerde yolsuzluğun arttığı ve bazı güçlü seçkin grupların kendi çıkarları doğrultusunda ülkelerini kötü yönettikleri görülür. Örneğin, yargının yoksulların işlediği suçlarda tam işlediği görülürken, yoksul insanların aleyhine yapılan suçlarda ise yargının eksik işlediği görülür.

Sorumluluğun eksik olduğu gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk ve eşitsizliğin arttığı görülmüştür. Çünkü, bu ülkelerde kamu kaynakları yoksul insanların, insani gelişmenin ve insan haklarının lehinde etkin bir biçimde kullanılmaz. Demokrasi açığı olan gelişmekte olan ülkelerde yüksek iç ve dış borçlar, makroekonomik ve siyasal istikrarsızlık, krizler görülür. Ayrıca bu ülkelerde zengin güçlü grupların kendi menfaatleri doğrultusunda ülkeyi kötü yönettikleri de görülür.

Bunların sonucunda, demokrasi açıkları olan gelişmekte olan ülkelerde açlık, yoksulluk, bulaşıcı hastalıklar (aids, hepatit B, verem gibi), düşük okullaşma oranları, yüksek anne-bebek ölüm oranları, yolsuzluk, denetimsizlik ve her alanda eşitsizlik görülür. Ayrıca, bu ülkeler

dünyanın en az gelişmiş yoksul ülkeleri arasındadır. Bu ülkelerde siyasi haklar ve demokrasi ortamı bulunmadığı için ve devletin etkinliği zayıf olduğu için insani gelişme de çok yavaş ilerlemektedir. Bu yüzden bu ülkeler yoksullukla mücadelede de başarısız olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde özellikle Afrika'da sorumluluğun uygulanmasındaki en önemli eksiklik anayasalcılığın bulunmamasıdır. Anayasa, toplumdaki güçleri ve otoriteyi ve bu güçlerin toplumda nasıl uygulanacağını tanımlar. Anayasalcılık ise, anayasaya kanunların düzenine ve güçlerin ayrımına olan bağlılık alışkanlığını ifade eder. Kanunların üstünlüğü anlayışına göre kanunlar özeldir, tarafsızdır ve keyfi değildir; evrenseldir ve zengin ve yoksul olmak üzere tüm vatandaşlara uygulanır; hiç kimse kanunların üzerinde değildir(Mohiddin,2001,12).

Gelişmekte olan ülkelerde anayasalar gelişmiş Batı toplumlarından alınmıştır. Bu anayasalar insan haklarına, kanunların düzenine, güçlerin ayrılığına, bağımsız yargıya dayanır. Ancak, bu anayasaların uygulandığı sistemler problemlidir. Çünkü, yönetimde olan güçler nadiren anayasaların koşullarını inceler veya saygı duyarlar. Bu kuralları keyfi olarak yorumlar ve uygularlar. Zayıf sivil toplum örgütlerinin bulunması, siyasi iradenin olmaması, tek partili yönetim kültürünün bulunması yüzünden anayasalcılık bu ülkelerde yerleşmemiştir.

Çoğu gelişmekte olan ülkede gecekondularda yaşayan insanların çoğunluğu anayasanın zenginler, güçlü elit gruplar için olduğuna inanır. Bu ülkelerde anayasanın temel ihtiyaçlar, itibar, saygınlık, yoksul insanların geçimi ve amaçlarıyla ilgili hiçbir ilgisi olmadığı düşünülür. Örneğin, Afrika'da yaşayan çoğu yoksul insan anayasal haklarına başvuramamaktadır. Bu hakları kullanabilmesi için zengin ve güçlü olması gerekmektedir (Mohiddin,2001,12).

Gelişmekte olan ülkelerde siyasetin yapıldığı süreçlerde kaynaklar için rekabet edilmemekte ve kaynaklar otoriter bir tutumla dağıtılmaktadır. Yoksul ülkelerde siyasi gücü elinde bulunduranlar kaynakların büyük bir kısmını almaktadır. Siyasi gücü olmayanlar ise istediklerini alamamaktadırlar. Yoksullar ise parlamentoda temsil edilmemektedirler. Olgunlaşmış demokrasilerde parlamento hükümetlerin insanlara karşı sorumlu davranmalarını sağlamaktadır. Finansal/mali konularda da sorumluluğun sağlanmasında parlamentonun büyük rolü bulunur. Yoksul ülkelerde gelişmiş ülkelerde bulunan benzer komiteler ve prosedürler olmasına rağmen, bunlar fonksiyonel ve etkin değildir. Finansal/mali sorumluluğun olmaması bu ülkelerin en büyük sorunudur. Bu ülkelerde ne medya ne de parlamento hükümetlerin bu eksikliğini kapatmalarını sağlayamaz(Mohiddin,2001,13).

Gelişmekte olan ülkelerde siyasi partiler siyasi güce ulaşmanın bir aracı olarak görülürler. Bu ülkelerde hala tek parti yönetimi kültürü çok yaygındır. Parti içi demokrasi ise nadiren görülmektedir. Siyasi liderler partilerini özel araçları gibi kullanarak düşmanlarını cezalandırırlar ve arkadaşlarını ödüllendirirler. Bu ülkelerde zayıf sivil toplum örgütlerinin olması, yoksulluğun inanılmaz boyutlarda olması, organize ve etkin olmayan bir muhalefetin bulunması nedeniyle, iktidardaki siyasi liderler keyfi davranmaktadırlar(Mohiddin,2001,14).

Gelişmekte olan ülkelerde seçim süresince yarışan siyasi partilerin sorumluluğunun nadiren seçmenler tarafından değerlendirildiği görülür. Bu seçimlerde önemli olan oy çoğunluğunu almaktır, çoğunluğun oy vermesi için ikna etmek değildir. Bu insanların çoğunluğu yoksuldur, yani okur-yazar değildirler, anayasal haklarından haberleri yoktur, otoriteden çekinirler ve vatandaşlık haklarından haberdar değildirler. Bu yüzden kolaylıkla satın alınırlar ve yozlaşırlar. Yoksul insanlar, çoğunlukta olmalarına rağmen yoksulluklarından

ve cahilliklerinden dolayı seçimlerde organize olamazlar, dolayısıyla kötü yönetimleri siyasetten atamazlar(Mohiddin,2001,14).

Bağımsız yargı sorumluluğun ve iyi yönetişimin sağlanmasında en önemli unsurdur. Ancak, çoğu gelişmekte olan ülkede yargı sistemi çok zayıftır. Bunun nedeni düşük ücretlerin, kötü çalışma koşullarının, yetersiz kadroların bulunmasıdır. Yargıçların siyasallaşması ve yozlaşması da yargının zayıflığı için önemli bir neden olarak kabul edilir. Yargıçlar, hükümet tarafından görevlendirilirler ve hükümet tarafından terfi ettirilirler. Bu yüzden hükümete karşı kendilerini borçlu hissederler ve hükümete yakın olanları da kollarlar. Ancak, sıradan vatandaşların anayasa tarafından belirtilen haklarını daha az kollarlar. Bu durumda yoksul insanlar zenginlerle ve siyasi gücü olanlarla rekabet edemezler(Mohiddin,2001,15-16).

Çoğu gelişmekte olan ülkede kamu çalışanları yönetişimin en önemli unsurlarıdır. Kamu çalışanları, kanunları korurlar ve uygularlar, eğitim ve sağlık hizmetlerini sağlarlar. Hergün yoksul insanlarla birlikte olurlar. Bu insanlara karşı tarafsız, saygılı, etkin, sorumlu ve arkadaşça olmaları beklenir. Halbuki yoksul ülkelerde kamu çalışanları bu biçimde davranmazlar. Bunun en büyük nedeni parlamentodan bakana ve yerel yönetime kadar sorumluluk zincirinin kırılmış olmasıdır. Ücretlerin düşük olması, kötü çalışma koşullarının bulunması ve kariyer imkanlarının yetersiz olması, siyasallaşma ve her kademede hükümetin çalışanlara müdahalesi de sorumluk zincirinin kırılması için diğer nedenler olarak görülür. Bunların sonucunda, yozlaşma, verimsizlik ve insanlara karşı kaba ve sorumsuz davranışlar yaygınlaşır(Mohiddin,2001,16).

Yönetişimin unsurları-demokrasi, rekabet, anayasalcılık, sivil toplum ve liderlik- arasında sorumluluğun azalması yönetsel sorumluluğun da azalmasına neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan yoksul insanlar hükümet binalarına endişe ile gitmektedir. Bürokratların ne isteyeceklerini bilmedikleri için yanlarına korkuyla yaklaşırlar. Bütün bu yönetim problemleri yönetsel reformlarla aşılar. Kamu çalışanlarına etik kurallar, dürüstlük, sorumluluk ve şeffaflık aşılanmaya çalışılmalıdır. Bu kurallara uymayanlar ise disiplin kurullarına gönderilmelidir (Mohiddin, 2001,16).

4. Sonuç

Bir ülkenin sahip olduğu kurumsal sermaye ve demokrasinin niteliği o ülkenin ekonomik performansını, kalkınmasını etkilemektedir. İktisadi ve siyasi kurumların seçimi ülkenin ekonomik büyüme patikasını etkilemektedir. Ancak, çoğu gelişmekte olan ülke verimli olan iktisadi/siyasi kurumları seçebilecek toplumsal iradeye ve uzlaşmaya sahip değildir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde demokrasi açıklarından dolayı nitelikli bir kalkınmanın gerçekleşmediği görülmektedir. Günümüzde gelişmekte olan bir çok ülke sömürge geçmişinden dolayı oldukça kötü, yani verimsiz olan kurumsal sermayeye sahip ülkelerdir. Sömürge geçmişlerinden kalan kötü kurumlar değiştirilmediğinden dolayı, günümüzde bu ülkeler yoksulluk içerisinde yaşamaktadırlar

Demokratik yönetimlere ve iyi bir kurumsal sermayeye sahip ülkelerde kalkınmanın kalitesinin arttığı, bu ülkelerin yoksullukla mücadelede daha başarılı oldukları bilinmektedir. Ancak, günümüzde çoğu gelişmekte olan ülkede demokratik yönetim olmasına rağmen, gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun inanılmaz boyutlara ulaştığı görülmektedir. Bunun en önemli nedeni bu ülkelerde kötü kurumsal sermayenin bulunması, demokrasi açığının olması ve

demokratik sorumluluğun uygulanmasında başarısızlıkların bulunmasıdır. Bu ülkelerde yöneticiler sıradan vatandaşların isteklerine her zaman duyarlı olmadıkları için yolsuzluk, ekonomik istikrarsızlık, hak ve özgürlüklerin sınırlandırıldığı, insan hakları ihlalleri, çocukların çalıştırıldığı, cinsiyet eşitsizliği ve kadın haklarının çiğnendiği görülür.

Yoksulluğun en önemli nedenleri arasında içinde bulunduğumuz demokratik olmayan ve büyük eşitsizlikler üreten küresel kurumsal düzen bulunur. İnsanlar çok büyük bir eşitsizliğin devam ettiği ortak bir küresel kurumsal düzen tarafından bir arada tutulmakta ve yönetilmektedir. Küresel yoksullar üzerine şiddetli yoksulluk üreten bir küresel kurumsal düzen dayatılmaktadır. Bir insan olarak kendimizi bu problemin içinde görerek bu yoksulluğu ortadan kaldırmamız gerekmektedir. Duyarsız kalmakla çoğumuz yoksul ülkelerde yaşayan insanların açlıktan ölmelerine izin vermekle kalmıyoruz, aynı zamanda onların açlıktan öldürülmeleri sürecine de katılmış oluyoruz.

Demokratik olmayan küreselleşme sürecinde maddi kazançlar diğer değerlerden üstün kabul edilmektedir. Örneğin, çevreye veya insan hayatına verilen önem bu süreç içerisinde azalmaktadır. Bu süreç içerisinde gelişmekte olan ülkeler egemenliklerini ve vatandaşlarının refahlarını etkileyen kararları alma güçlerini kaybetmektedirler. Küreselleşme sürecinde zenginleşen ve başarılı olanlardan daha çok başarısız ve yoksul kalanlar bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere önerilen ekonomik sistem, neoliberal paradigma bu ülkeler için uygun değildir ve büyük kayıplara yol açmıştır. Küresel kurumsal düzenin adil olabilmesi için her ülkenin kendine ait bir ulusal kalkınma patikasının bulunduğu görüşü diğer görüşlerle birlikte küreselleşme sürecinde içselleştirilmelidir.

Kaynakça

Acemoğlu, Daron; Johnson, Simon; Robinson, James (2004): "Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth", Handbook of Economic Growth (Philippe Aghion and Stephen Durlauf, eds., North Holland).

Acemoğlu, Daron; Johnson, Simon; Robinson, James; Yared, Pierre (2005): "Income and Democracy", Erişim: http://econ-www.mit.edu/faculty/download_pdf.

Acemoğlu, Daron; Johnson, Simon; Robinson, James (2001): "The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation", American Economic Review, volume 91, pp. 1369-1401.

Acemoğlu, Daron; Robinson, James A. (2006a): "Persistence of Power, Elites and Institutions", Erişim: http://econ-www.mit.edu/faculty/index.htm?prof_id=acemoglu.

Acemoğlu, Daron; Robinson, James A. (2006b): "De Facto Political Power and Institutional Persistence", Erişim: http://econ-www.mit.edu/faculty/index.htm?prof_id=acemoglu,

Bhagwati, Jagdish N. (2002): "Democracy and Development: Cruel Dilemma or Symbiotic Relationship?", Review of Development Economics, 6(2), s. 151-162.

Mohiddin, Ahmed (2001): "Regional Overview of the Impact of Failures of Accountability on Poor People", Background Paper for HDR 2002.

Pogge, Thomas (2006) : Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı.

Stiglitz, Joseph E. (2006) : Making Globalization Work, W.W. Norton and Company, 1. Baskı.
UNDP (2002): Human Development Report, Chapter 3, "Deepening Democracy by Tackling Democratic Deficits", s. 63-83, Erişim: <http://hdr.undp.org/reports/>,

UNDP (2000) : Human Development Report, Chapter 4, "Rights Empowering People in the Fight Against Poverty", s. 73-88. : Erişim: <http://hdr.undp.org/reports/>,

Varshney, Ashutosh (2002): "Poverty Eradication and Democracy in the Developing World", Background Paper for HDR 2002.